

ENSAR YILMAZ

TÜRKİYE'DE BİR ANAYASA YAPIMININ İZAHLI KRONOLOJİSİ -1961-

ARAŞTIRMA-İNCELEME

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2020, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 190

Araştırma-İnceleme: 28

ISBN 978-625-7471-27-5

Sertifika No: 52315

1. Baskı: İstanbul, 2021

Yazar:

Ensar Yılmaz

Yayın Yönetmeni:

İrfan Güngörür

Editör:

Nuh Muaz Kapan

Sayfa/Kapak Düzeni:

DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Egokitap

(Sertifika No: 51549)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Ensar Yılmaz

Türkiye'de Bir Anayasa Yapımının İzahlı Kronolojisi -1961-

İstanbul : DBY Yayınları, 2021.

256 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 190)

ISBN 978-625-7471-27-5

1- Siyaset 2- Türkiye Siyaseti 3- Yakın Tarih 4- Anayasa 5- Kronoloji

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Giriş 9

1. Bölüm

27 Mayıs'tan Kurucu Meclisin Açılışı

1. MBK ve Bilim Komisyonunun Ortaya Çıkışı	13
2. Geçici Anayasanın İlanı	18
3. SBF İdari Bilimler Enstitüsü Anayasa Tasarısı	21
4. İÜ Anayasa Tasarısı	30
5. KM İçin Siyasal Hazırlık	30
5.1. DP'nin Kapatılması	30
5.2. 13 Kasım Darbesi	31
6. KM İçin Hukuki Hazırlık	35

2. Bölüm

TM'nin Oluşmu/Yapısı ve KM'nin Açılışı

1. TM'nin Oluşumu	41
2. TM'nin Yapısı	45
3. KM'nin Açılışı	62

3. Bölüm

Anayasa Tasarısı Üzerine Müzakereler

1. Anayasa Tasarısının Bütünü Üzerine Değerlendirmeler.....	79
2. Cumhuriyetin Nitelikleri Üzerine TM, MBK ve KM'deki Milliyetçilik ve Sosyalizm Tartışmaları	105
2.1. TM'de Cumhuriyetin Nitelikleri Açısından 2. Maddenin Müzakereleri	105
2.2. MBK'da Cumhuriyetin Nitelikleri Açısından 2. Maddenin Müzakereleri	109
2.3. KM'de Cumhuriyetin Nitelikleri Açısından 2. Maddenin Müzakereleri	112
3. Laiklikle İlgili Maddelerin TM, MBK ve KM'deki Müzakereleri	113
3.1. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari Bilimler Enstitüsü'nün Anayasa Ön Tasarısında Laiklikle İlgili Maddeler.....	114
3.2. İstanbul Üniversitesi Anayasa Komisyonu'nun Anayasa Ön Tasarısı ve Laiklikle İlgili Maddeler.....	116
3.3. TM'de Laiklik ile İlgili Maddeler Üzerine Müzakereler.....	118
3.3.1. Anayasa Tasarısının 2. Maddesi Üzerine Değerlendirmeler	118
3.3.2. Anayasa Tasarısının 19. Maddesi Üzerine Değerlendirmeler	124
3.4. MBK'da Laiklik ile İlgili Müzakereler	133
3.5. KM'de Laiklik ile İlgili Müzakereler	136
4. MBK ve TM Arasındaki İhtilafı Maddeler.....	137
5. Anayasa Tasarısının KM'de Kabulü	150

4. Bölüm

Referandum Süreci ve Sonuçları

1. Propaganda Süreci	155
2. Referandum Sonuçları	163

Sonuç	167
Kaynakça	171
Ek 1: Geçici Anayasa.....	173
Ek 2: Siyasal Bilgiler Fakültesi İdari Bilimler Enstitüsü'nün Anayasa Ön Tasarısı Başlangıç	179
Ek 3: İstanbul Üniversitesi Anayasa Komisyonu'nun Anayasa Ön Tasarısı Başlangıç	202

“dün”den öğrendikleriyle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

Giriş

Toplum; dinamik ve akışkan bir gerçekliktir. Anayasalar bu dinamik, akışkan gerçekliğin sınırlarını çizip kalıplarını, kurumlarını oluşturarak toplumu şekillendirir. Bu anlamda anayasalar bir toplumun yaşamsal alanını ifade eden metinler haline dönüşür.

Anayasaların “toplumsal sözleşme” olarak tanımlanması mütearife haline gelmiş bir değerlendirmedir. Fakat “toplumsal sözleşme” nitelemesi, yapım sürecinde yaşanan olayların ve bu süreçte yer alan aktörlerin, tartışmaların üzerinin örtülmesine neden olur.

Türkiye’de anayasa tartışmalarının yüz elli yılı aşkın bir tarihi vardır. 1876 yılında yabancı ülke temsilcilerinin de bulunduğu bir toplantıda top atışlarıyla ilan edilen ilk anayasamızın (Kanun-i Esasi) hazırlanış sürecinde yoğun tartışmalar, gruplaşmalar (Mithat Paşa/Ahmet Cevdet Paşa/Namık Kemal) yaşanmıştı. Bu durum diğer anayasaların hazırlanış sürecinde de ortaya çıktı; kiminde dönemin şartlarından kaynaklı daha düşük yoğunluklu ve büyük bir uzlaşma içinde kiminde ise daha yüksek dozajlı.

Diğer yandan 1876 yılında böyle mutan bir ilan, anayasa ile bütün toplumsal/siyasal sorunların bir çırpıda çözüleceğine olan inancın bir göstergesiydi. Bu durum diğer anayasaların hazırlanış

sürecinde de ortaya çıkan bir özelliktir. Hatta bazen yeni bir anayasa yapmanın gerekçelerinden birini oluşturmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında Kanun-i Esasi’den önce Sened-i İttifak(1808), Tanzimat Fermanı(1839), Islahat Fermanı(1856) gibi hukuki metinlerin anayasal bir sisteme geçişin öncül adımları olduğu söylenebilir. Bu bir legalizasyon sürecidir ve bu sürecin olgunlaşması ve en üst noktası da anayasa olacaktır.

Her anayasanın yapıldığı koşullar ve süreçler farklılıklar gösterir. 1876, 1909 (1876 anayasasında yapılan değişikliklerle yeni bir anayasa olarak görülebilmektedir.), 1921, 1924 anayasaları hiç kuşkusuz kendine özgü tarihsel koşulların izlerini taşımaktadırlar. Yine 1961 Anayasasından sonra 1972(yapılan geniş değişikliklerden dolayı yeni bir anayasa olarak görülmektedir) ve 1982 anayasaları da hem ordunun anayasa yapımındaki gücü ve etkisi anlamında benzer özellikler gösterdiği gibi anayasa yapımında parlamentonun açık olması veya hem siyasi partilerin hem parlamentonun tümüyle feshedilmesi gibi farklılıklar gösterebilmektedir.

1961 Anayasası da kendine özgü nitelikler ihtiva etmektedir. Hatta bazı yorumcular 61 Anayasasını diğer bütün anayasalardan ayrı tutarak onu “en demokrat”, “en ilerici”, “en özgürlükçü” anayasa gibi övgü dolu nitelemelerle ele almaktadırlar.

Anayasa metinlerini politik/toplumsal ve ekonomik/kültürel açılardan anlamak, anlamlandırmak, yorumlamak için sadece ortaya çıkmış bir sonuç metninden hareket etmek eksik bir değerlendirmeye olacaktır. Meselenin bütüncül bir anlayışla ele alınabilmesi için o anayasanın yapım sürecindeki olayların ve aktörlerin de dikkate alınması gerekir.

Dolayısıyla bir anayasanın yapım sürecindeki aşamalar en az ortaya çıkan anayasa metni kadar önemlidir. Çünkü bir anayasanın ortaya çıkış sürecinde yaşanan olaylar ile o süreçte rol alan aktörlerin bu anayasa metninde derin izleri vardır. Bir diğer deyişle bu süreçte yaşananlar anayasa metninin lafzına ve ruhuna sirayet eder.

Çalışmanın birinci bölümünde askeri müdahaleden sonra Kurucu Meclis(KM))’in oluşturulması süreci ve bu sürecin aktörleri arasındaki ilişkiler değerlendirilirken, ikinci bölümde Temsilciler Meclisi(TM)’nin yapısı daha yakından incelenmekte ve KM’nin açılışında yaşananlar ele alınmaktadır.

Üçüncü bölümde Anayasa Tasarısının Genelî üzerinde yapılan tartışmalara yer verilirken en çok tartışılan konular olarak; devletin niteliği ve laiklikle ilgili maddelerin müzakerelerine yoğunlaşmış, yaşanan tartışmalar, daha çok resmi zabıtlar dikkate alınarak, kısmen de dönemin gazetelerinden hareketle aktarılmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde propaganda süreci ve halk oylaması sonuçları ele alınmış, Sonuç bölümünde ise ortaya çıkan metin de dikkate alınarak süreç değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ekler kısmı önemlidir. Özellikle Türkiye’nin en ünlü hukukçularının, hocalarının hazırlamış olduğu anayasa tasarılarını görmek, okumak, bilmiyorum beni şaşırttığı kadar sizi de şaşırtacak mı?

Kaynakça

Kitaplar

- AHMAD, Feroz ve Bedia Turgay AHMAD (1976), Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- ALDIKAÇTI, Orhan (1968), Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası, Özdemir Basımevi, İstanbul.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (1976), İhtilâlin Mantiği, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul.
- AYDIN, Suavi; Yüksel Taşkın (2020), 1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi, İletişim Yayınları, 7. Basım, İstanbul.
- DOĞRU, Osman (1998), 27 Mayıs Rejimi, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- ERKANLI, Orhan (1972), Anılar... Sorunlar... Sorumlular, Baha Matbaası, İstanbul.
- FERİDUN, Server (1962), Anayasalar ve Siyasi Belgeler, Aydın Güler Kitabevi, İstanbul.
- İBA, Şaban (1998), Ordu Devlet Siyaset, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul
- ÖZBUDUN, Ergun (2005), Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara.
- ÖZKAYA, Mehmet Şükran (2005), Adım Adım 27 Mayıs, İleri Yayınları, İstanbul.
- TOKER, Metin (1991), Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 Yarı Silahlı, Yarı Kûlahlı Bir Ara Rejim 1960-1961, Bilgi Yayınevi, Ankara.

TÜRKEŞ, Alparslan (Tarihsiz), Bilinmeyen Yönleriyle 27 Mayıs ve Gerçekler, Kamer Yayınları, İstanbul.
WEIKER, Walter F. (1967), Amerikalı Fransız Rus Gözüyle 1960 Türk İhtilâli (Çev. Mete Ergin), Cem Yayınevi, İstanbul.
ZÜRCHER, Erik Jan (2009), Modernleşen Türkiye'nin Tarihi (Çev. Yasemin Saner), İletişim Yayınları, İstanbul.

Gazeteler

Havadis Gazetesi
Öncü Gazetesi
Son Havadis Gazetesi
Yeni İstanbul Gazetesi

Resmi Belgeler

KMTD (Kurucu Meclis Tutanak Dergisi)
MBKGKT (Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı)
TMTD (Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi)

TÜRKİYE'DE BİR ANAYASA YAPIMININ İZAHLI KRONOLOJİSİ -1961-

Anayasanın bir Kurucu Meclis marifetiyle yapılması ve bu Kurucu Meclisin yapısı hakkındaki tartışmalar MBK içinde var olan çatışmayı artırınca Geçici Anayasa'da var olan hükümlere aykırı bir uygulamayla MBK'nın 14 üyesi yurtdışı görevlere gönderilerek Komite üyeliğinden çıkartılmıştı.

Diğer yandan Kurucu Meclis bir danışma meclisi olarak düşünülüyordu. Kurucu Meclisin organlarından biri olan TM, MBK ile birlikte egemenliği kullanma hakkına sahip olacaktı. Bu durum Geçici Anayasaya göre aykırılık oluşturmaktaydı. Çünkü MBK, TBMM'nin sahip olduğu yetkilere sahipti ve egemenlik devredilemezdi. Bu nedenle Kurucu Meclisin işleyişini düzenleyen 157-158 sayılı İç Tüzük Kanunu, Anayasa ile bir uyumsuzluk içinde görülüyordu. Bu süreçten sonra TM, Kurucu Meclisin en etkili ve en önemli organı olacaktı.

TM oluşturulurken partilere de belli sayıda kontenjan ayrıldı. Yani siyasi partiler kendilerine ayrılan kontenjan kadar kendi partilerinden doğrudan üye gönderebileceklerdi. Bunun için girdikleri son seçimlerdeki oy oranı dikkate alınacaktı. CHP son girdiği 1957 seçimlerinde %41,4 oranında oy almıştı. CHP'ye 49 kişilik bir kontenjan verildi. DP, %48,6 oranında oy almıştı; ama hiç üye gönderemeyecekti; çünkü KM oluşturulmadan 29 Eylül'de mahkeme kararıyla kapatılmıştı. Böylece seçmenin %49'u, bir diğer deyişle toplumun yarısı yeni anayasanın yapımında temsil edilemeyecek, rol alamayacaktı.

Bu anlamda 1961 Anayasası, toplumun büyük çoğunluğunun oydaşmasına (consensus) dayanan bir toplum sözleşmesi oluşturamamıştı (Özbudun, 2005: 45).

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7471-27-5
9 786257 471275